

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**НАУКОВІ ШКОЛИ ТА ТЕОРІЇ В
СУЧАСНІЙ ПСИХОЛОГІЇ**

053 «Психологія»

Київ - 2020

Розробник: Кочубейник Ольга Миколаївна, доктор психологічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник лабораторії психології політико-правових відносин.

Рецензент: Чернобровкін В.М., доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології та педагогіки Національного університету «Київо-Могилянська Академія».

Робочу програму схвалено на засіданні вченої ради Інституту соціальної та політичної психології НАПН України
Протокол від «26» травня 2016 року № 07/16

Робочу програму оновлено та схвалено на засіданні вченої ради Інституту соціальної та політичної психології НАПН України
Протокол від «16» січня 2020 року № 01/20

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Метою навчальної дисципліни є формування загальнокультурних і загальнопрофесійних компетенцій, які дозволяють застосовувати теоретичні знання про основні наукові школи і теорії сучасної психології у вирішенні науково-дослідницьких завдань.

Дослідження соціальних та політичних явищ та процесів потребує ґрунтовної обізнаності із науковими традиціями, знання нових наукових підходів, теорій, концепцій, методології і методів. Вітчизняна психологічна наука має свою історію, свої традиції, які формувалися не осторонь світової психології. На сучасному історичному етапі ця тенденція набуває подальшого розвитку як у розв'язанні наявних теоретичних проблем, так і в постановці нових, що виникають у процесі динамічного розвитку інформаційного суспільства.

Дисципліна “Наукові школи та теорії в сучасній психології” покликана зорієнтувати аспірантів у пошуку шляхів вирішення задач, які виникають у процесі їхньої теоретичної роботи над дисертацією. Викладання побудовано так, щоб на основі проблемно-пошукових та діалогових прийомів викладання поєднати філософсько-психологічний, історичний, культурологічний підходи до наукового пояснення сутності психологічних проблем людського життя, розширити простір наявних психологічних категорій і понять, висвітлити принципові, загальнонаукові теоретико-методологічні положення, які характеризують ті чи ті наукові школи та розроблені у їхніх межах теорії концепції, методи.

Програма курсу реалізується у формі лекцій, семінарських та інтерактивних занять, використовуються дискусії з проблемних питань, метою яких є розвиток наукової комунікації, основних форм аргументації та навичок науково-психологічного мислення аспірантів.

Основні завдання освоєння дисципліни:

- ознайомлення з методологічними засадами дослідження наукової діяльності, що здійснюється в рамках наукових психологічних шкіл; з актуальними проблемами і тенденціями розвитку як наукових психологічних шкіл і теорій минулого, так і сучасних;
- розвиток вміння здійснювати історико-науковий і методологічний аналіз, історико-наукову реконструкцію діяльності конкретних наукових шкіл в історії психології;
- розширення наукового кругозору та підвищення культури психологічного мислення, виховання шанобливого ставлення до психологів - засновникам наукових шкіл і творцям наукових теорій і їх спадщини;
- розвиток умінь і навичок аналітичного вивчення і критичного освоєння праць видатних представників психологічної науки;
- розвиток аналітичного, категоріального і критичного мислення при аналізі здійсненні історико-наукового та методологічного аналізу, історико-

наукової реконструкції діяльності конкретних наукових шкіл в історії психології;

- формування психологічної готовності до використання теоретичних знань та навичок, отриманих в ході вивчення дисципліни, у своїй власній науково-дослідницькій діяльності.

За підсумками вивчення дисципліни аспірант повинен знати:

- зміст поняття «наукова школа», співвідношення понять «наукова школа», «теорія», «парадигма», «орієнтація», принципи класифікації наукових шкіл і можливі її варіанти, основні риси наукових шкіл залежно від використовуваної класифікації;
- роль дослідницької програми в становленні та розвитку наукової школи;
- принципи історико-наукового та методологічного аналізу наукових шкіл і теорій в психології, загальні принципи історико-наукової реконструкції діяльності конкретних наукових шкіл в історії психології;
- актуальні проблеми та тенденції розвитку як наукових психологічних шкіл і теорій минулого, так і сучасних: логіку їх виникнення, розвитку і розпаду, розвиток їх понятійно-категоріального апарату;
- специфіку наукової праці на матеріалі біографій вчених - психологів - засновників наукових шкіл.

За підсумками вивчення дисципліни аспірант повинен вміти :

- оперувати категоріальним апаратом, необхідним для історико-наукового та методологічного аналізу, історико-наукової реконструкції діяльності конкретних наукових шкіл в історії психології;
- здійснювати історико-науковий і методологічний аналіз, історико-наукову реконструкцію діяльності конкретних наукових шкіл в історії психології через призму трьох аспектів (координат) наукової діяльності: предметно-логічного, науково-соціального та особистісно-психологічного;
- аналізувати і зіставляти наукові психологічні школи і теорії в динаміці розвитку психологічної науки;

За підсумками вивчення дисципліни аспірант володіти

- навичками аналітично і критично підходити до вивчення і освоєння праць видатних представників психологічного знання;
- отриманими знаннями для вирішення самостійної дослідницької діяльності;
- системою понять і категорій наукових шкіл і застосовувати їх до системи консультативної психології та психотерапії як науково-практичних галузей психологічного знання.

В результаті освоєння дисципліни аспірант освоює такі компетенції:

1. Здатність проводити критичний аналіз, оцінку і синтез нових та складних ідей та соціально-психологічних явищ;
2. Здатність переосмислювати наявне та створювати нове цілісне психологічне знання та професійну практику і розв'язувати значущі соціальні, наукові, культурні, етичні та інші проблеми; Здатність розроблення та реалізація проектів, включаючи власні дослідження;
3. Здатність ініціювання дослідницько-інноваційних проектів та автономно працювати під час їх реалізації;
4. Здатність планувати й організовувати роботу дослідницьких колективів з рішення наукових і науково-освітніх завдань; Здатність використовувати у професійній діяльності базові загальні знання з різних наук;
5. Здатність знаходити, обробляти й аналізувати необхідну інформацію для рішення проблем й прийняття рішень;
6. Здатність забезпечувати безперервний саморозвиток і самовдосконалення, відповідальність за розвиток інших;
7. Здатність слідувати етичним і правовим нормам у професійній діяльності;
8. Здатність працювати в команді, формувати позитивні відношення з колегами;
9. Здатність самостійно виконувати науково-дослідну діяльність у галузі знань «Соціальні та поведінкові науки» з використанням сучасних теорій, методів та інформаційно-комунікаційних технологій;
10. Здатність адаптувати і узагальнювати результати сучасних психологічних досліджень для вирішення наукових і практичних проблем;
11. Здатність досліджувати соціальні особливості і якості особистості як суб'єкта соціальних стосунків і відносин.

Місце дисципліни в структурі освітньої програми.

Дисципліна «Наукові школи та теорії сучасної психології» нерозривно пов'язана з дисциплінами: «Актуальні проблеми теорії і практики сучасної психології», «Методологічні проблеми психології», «Основи методології науки».

Для освоєння навчальної дисципліни аспіранти повинні мати знання базової вузівської програми з філософії, основних психологічних курсів; мати досвід виконання психологічних експериментів; проведення дослідження з психологічної проблематики; досвід складання рефератів і есе з психологічної проблематики; досвід виконання і оформлення випускних кваліфікаційних робіт.

Основні положення дисципліни можуть бути використані в подальшому при роботі в рамках науково-дослідних семінарів, підготовці дисертації.

Вивчення дисципліни «Наукові школи та теорії сучасної психології» передбачено навчальним планом третьому семестрі.

Загальний обсяг курсу – 60 годин, з яких 10 годин лекцій, 10 годин семінарських занять, на самостійну роботу відводиться 40 годин.

Система контролю та оцінки. Протягом вивчення дисципліни оцінюються доповіді та відповіді аспірантів на семінарських заняттях. Завершується вивчення курсу заліком.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-професійний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 2	Галузь знань 0301 «Соціально-політичні науки»	Дисципліна вільного вибору аспіранта	
	Напрямок підготовки 053 «Психологія»		
Модулів – 2	Спеціальність	Рік підготовки	
Змістових модулів – 2		2-й	
		Семестр	
Загальна кількість годин – 60		3-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 1,1 самостійної роботи аспіранта – 2,3	Освітньо-кваліфікаційний рівень: доктор філософії з психології	10 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		10 год.	6 год.
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		40 год.	48 год.
		Модульний контроль	
		2 год.	
		Семестровий контроль	
		2 год.	
		Вид контролю:	
залік			

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин							Семестровий контроль
		Разом	Аудиторні	лекцій	практичні заняття	семінарських	Самостійна робота	Модульний контроль	
Змістовий модуль I. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ									
1.	Тема 1. Наукова школа як особливий вид наукової спільноти.	12	4	2		2	8		
	Тема 2. Наукова школа як об'єкт історико-наукового дослідження.	12	4	2		2	8		
2.	Тема 3. Теоретичне знання в психології: критерії, створення, перевірка, аналіз психологічних теорій.	12	4	2		2	8		
Модульна контрольна робота								1	
<i>Разом за I модуль</i>		36	12	6	0	6	24		
Змістовий модуль II. МОДУЛЬ II. ІСТОРИКО-НАУКОВА РЕКОНСТРУКЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВИХ ШКІЛ									
1.	Тема 4. Історико-науковий і методологічний аналіз, історико-наукова реконструкція діяльності наукових зарубіжних шкіл психології в XX - XXI століттях.	12	4	2		2	8		
2.	Тема 4. Історико-науковий і методологічний аналіз, історико-наукова реконструкція діяльності наукових вітчизняних шкіл психології в XX - XXI століттях.	12	4	2		2	8		
<i>Разом за II модуль</i>		24	8	4	0	4	16	1	
<i>Разом за семестр</i>		60	20	10	0	10	40	2	2
<i>Всього за навчальним планом</i>		60	20	10	0	10	40	2	2

2.2. КОРОТКИЙ ЗМІСТ ТЕМ (РОЗДІЛІВ) ДИСЦИПЛІНИ.

МОДУЛЬ 1. НАУКОВА ШКОЛА ЯК ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВОГО ЖИТТЯ

Тема 1. Наукова школа як особливий вид наукової спільноти (2 год.).

Наукова школа як особливий вид наукової спільноти: критерії, проблеми виділення і диференціації шкіл. Переваги наукової школи як форми організації наукового життя.

Зміст поняття «наукова школа». Співвідношення понять «наукова школа», «теорія», «парадигма», «орієнтація». Принципи класифікації наукових шкіл і можливі її варіанти. Основні риси наукових шкіл залежно від використовуваної класифікації. Роль дослідницької програми в становленні і розвитку наукової школи в контексті розуміння науки як особливої форми пізнавальної діяльності.

Три аспекти (координати) наукової діяльності для розгляду історії розвитку наукових шкіл: предметно логічний, науково-соціальний та особистісно-психологічний.

Логіка становлення, розвитку та розпаду наукових шкіл. Фактори життєздатності наукових шкіл. Значення особистості вченого - центру наукової школи. Ціннісні орієнтації, світогляд, смисли і провідні життєві мотиви керівників шкіл.

Характер взаємодії в системах «засновник - прихильники школи», «прихильники школи», «прихильники школи - опоненти школи» в різних типах наукових шкіл.

Значення оппонентного кола для розвитку наукових шкіл.

Проблема існування шкіл за межами життя їх засновників.

Основні поняття: наукова школа, дослідницька програма, лідер наукової школи, динаміка існування наукової школи, типи наукових шкіл.

Семінарське заняття (2 год.):

Семінар проходить у формі інтерактивного заняття. На занятті аналізується фрагмент художнього фільму «*Монолог*» (реж. І.Авербах).

Електронна версія доступна на сайті: www.ivu.ru.

Обговорюються основні психологічні риси лідера наукової школи, а саме такі питання:

1. Життєві і професійні цінності героя фільму,
2. Стиль спілкування героя фільму,
3. Особливості особистості героя, які дозволяють йому займати позицію наукового лідера,
4. Особливості особистості героя, які дозволяють йому зберігати професійне довголіття.

Самостійна робота (8 год.):

1. Переваги наукової школи як форми організації наукового життя.
2. Типи наукових шкіл.
3. Логіка становлення, розвитку та розпаду наукових шкіл.
4. Фактори життєздатності наукових шкіл.
5. Значення особистості вченого - центру наукової школи.
6. Ціннісні орієнтації, світогляд, смисли і провідні життєві мотиви керівників шкіл.
7. Характер взаємодії в системах «засновник - прихильники школи», «прихильники школи», «прихильники школи - опоненти школи» в різних типах наукових шкіл.
8. Значення оппонентного кола для розвитку наукових шкіл.
9. Проблема існування шкіл за межами життя їх засновників.

Література:

1. Кун Т. Структура научных революций / Томас Кун; [пер. с англ. И. З. Налетова]. – М.: Прогресс, 1977. – 300 с. 3.
2. Лакатос И. Методология исследовательских программ / ИмреЛакатос; [пер. с англ. В. Н. Поруса, А.Л.Никифорова]. – М.: ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2003. – 380, [4] с
3. Надвичина Т. Розвиток наукових шкіл як суспільна проблема// Психологія і суспільство. – 2003. - №3. – С.114-122.
4. Огурцов А. П. Дисциплинарная структура науки: ее генезис и обоснование / А. П. Огурцов. – М. : Наука, 1988. – 255 с.
5. Олейник А. Н. Научная коммуникация на стыке парадигм / А. Н. Олейник // Общественные науки и современность. – 2008. – №2. – С. 116-128.
6. Онопрієнко В. І. Наукове співтовариство: Вступ до соціології науки / В. І. Онопрієнко. – К. : ЦДПІН НАН України, 1998. – 98 с.
7. Полани М. Личностное знание. На пути к посткритической философии / М. Полани. – М. : Прогресс, 1985. – 344 с.
8. Поппер К. Логика и рост научного знания. Избранные работы / К. Поппер. – М. : Прогресс, 1983. – 606 с.
9. Умрихин В.В. Историко-методологические проблемы анализа научных школ в психологии / В.В.Умрихин // Методология и история психологии. - 2007. - Т. 2. - № 4. - С. 5-14.
10. Устенко О. Наукові школи як фундамент вищої освіти / / Психологія і суспільство. - 2002. - № 3-4. - С. 11-19.
11. Фурман А .В. Засадничі умови виникнення наукових шкіл. // Психологія і суспільство. - 2014. - № 1. - С. 49-58.
12. Фурман А .В. Як розпізнати наукову школу / / Науковий світ. — 2003. - № 5. - С. 14-16.

13. Шикун А.А. Научные школы в психологии / А.А. Шикун // Прикладная психология и психоанализ. - 2007. - № 1. - С. 87-91.

Тема 2. Наукова школа як об'єкт історико-наукового дослідження (2 год.)

Особливості історико-наукового дослідження діяльності сучасних наукових шкіл: від предметного знання до діяльності.

Принципи історико-наукового дослідження діяльності наукових шкіл. Принципи історико-наукового та методологічного аналізу наукових шкіл і теорій в психології: принципи історизму, єдності логічного та історичного, детермінізму, розвитку, системності. Презентизм і антикварізм як відступ від принципу історизму. Необхідність виявлення соціально-політичних спрямованості, ідеологічної сутності психологічних ідей (політична історія психології). Загальні принципи історико-наукової реконструкції діяльності наукових шкіл в історії психології.

Історіографія, джерелознавство та методи історико-наукового дослідження діяльності сучасних наукових шкіл. Роль історіографії та історіографічного аналізу в дослідженні історії наукових шкіл і теорій сучасної психології.

Джерелознавство історії психології як спосіб дослідження виникнення, розвитку та розпаду наукових шкіл: джерельна база дослідження, принципи її формування, класифікація джерел. Методи історико-наукового пізнання наукових шкіл і теорій сучасної психології: метод історико-наукової реконструкції (психолого-історичної реконструкції минулого), архівний метод, метод інтерв'ювання, біографічний і автобіографічний методи.

Основні поняття: принцип історико-наукового дослідження діяльності наукової школи, історизм, презентизм, антикварізм, метод історико-наукової реконструкції (психолого-історичної реконструкції минулого), архівний метод

Семінар (2 год.):

Інтерактивне заняття за темою «Наукова школа як об'єкт історико-наукового дослідження»

Заняття проходить у формі міні-конференції. Між аспірантами розподіляються ролі доповідачів та слухачів, які отримують різні завдання.

Завдання для доповідачів. З опорою на літературу до теми виконайте опис і

мультимедійну презентацію однієї з сучасних наукових шкіл за такими пунктам.

1. Обґрунтуйте «школьність» обраного Вами професійного співтовариства.

2. Розкрийте основні віхи історії заснування та розвитку школи.

3. Вкажіть основні наукові завдання і досягнення школи.

4. Оцініть проблеми і перспективи розвитку школи.

Завдання для слухачів. За матеріалами доповідачів складіть порівняльну таблицю психологічних шкіл за наступною схемою:

Назва	Період функціонування	Предмет	Основний метод	Результати	Критика	Основні автори та фундатори

Самостійна робота (8 год.):

1. Принципи історико-наукового та методологічного аналізу наукових шкіл і теорій в психології: принципи історизму, єдності логічного та історичного, детермінізму, розвитку, системності;
2. Необхідність виявлення соціально-політичної спрямованості, ідеологічної сутності психологічних ідей (політична історія психології);
3. Загальні принципи історико-наукової реконструкції діяльності наукових шкіл в історії психології.
4. Історіографія, джерелознавство та методи історико-наукових дослідження діяльності сучасних наукових шкіл.

Література:

1. Методология психологии: проблемы и перспективы / Ф. Е. Василюк [и др.] ; ред. В. П. Зинченко. - СПб. : Центр гуманитарных инициатив, 2013. - 528 с.
2. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология / В.Н. Дружинин. - СПб.: Питер, 2011. - 320 с.
3. Степин В.С. История и философия науки. Общие проблемы: учебник /В.С. Степин. М.: Академический проект: Трикста, 2012. 432 с.
4. Семенюк Е.П. Філософія сучасної науки і техніки: [Підручник для студ. вищих навч. закл.]. / Е.П. Семенюк, В.П. Мельник. – Л.: Світ, 2006. – 152с.
5. Бернал Дж. Наука в истории общества / Дж. Бернал. – М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1966. – 735 с.
6. Демина Н. В. Мертоновская концепция этоса науки: в поисках социальной геометрии норм / Н. В. Демина // Этос науки. – М. : Academia, 2008. – С. 144–165.
7. История и методология науки: Феномен специализированного познания / под ред. Б. И. Липского. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2004. – 438 с.
8. Лакатос И. История науки и ее рациональные реконструкции / И. Лакатос // Структура и развитие науки (Из Бостонских исследований по философии науки). – М. : Наука, 1978. – 487 с.

9. Лешкевич Т. Г. Философия науки: традиции и новации / Т. Г. Лешкевич. – М. : Приор, 2001. – 428 с.
10. Маркова Л. А. Наука, история и историография XIX вв. (История науки в контексте культуры. Типы социального общения в науке) / Л. А. Маркова. – М. : Наука, 1987. – 270 с.
11. Огурцов А. П. Социальная история науки: две стратегии / А. П. Огурцов // Философия, наука, цивилизация. – М. : Логос, 1999. – С. 62–89.
12. Огурцов А. П. Социальная история науки: стратегии, направления, проблемы // Принципы историографии естествознания: XX век. – СПб. : Университетская книга, 2001. – 358 с.
13. Холтон Дж. Тематический анализ науки / Дж. Холтон. – М. : Прогресс, 1981. – 384 с.
14. Шашкова Л. О. Генеза науки: історико-науковий вимір проблеми / Л. О. Шашкова // Філософські проблеми гуманітарних наук : Альманах. – 2004. – № 1–2. – С. 50–60.

Тема 3. Теоретичне знання в психології: критерії, створення, перевірка, аналіз психологічних теорій (2 год.)

Рівні наукового пізнання: теорія і емпірія (за В.С. Стюпіним). Теорія як модель реальності в психології. Характеристики теорії і компоненти теорії (за В.Н. Дружиніним). Теоретичні та емпіричні методи психології. Еволюція теорій як предмет спеціального вивчення. Проблема критеріїв аналізу психологічних теорій. Наукова теорія і її категоріальна основа. Проблема верифікації і фальсифікації наукових теорій. Проблеми евристичності, життєздатності, затребуваності і авторитетності наукових теорій. Типи наукової раціональності і особливості сучасного постнекласичного теоретичного пізнання.

Проблеми диференціації наукових теорій в сучасній психології. Проблеми становлення наукових теорій в сучасній психології. Парадигмальні установки і принципи наукових теорій в сучасній психології.

Основні поняття: наукова теорія, верифікація наукових теорій, фальсифікація наукових теорій, авторитетність наукових теорій, тип наукової раціональності, парадигмальна установка

Семінар (2 год.):

Інтерактивне заняття за темою «Актуальні теорії сучасної психології»

Заняття проходить у формі міні-конференції. Між аспірантами розподіляються ролі доповідачів та слухачів, які отримують різні завдання.

Завдання для доповідачів. Виконайте опис і презентацію однієї з сучасних наукових теорій (з числа пов'язаних з темою *Вашої дисертації*).

1. Вкажіть автора або авторський колектив теорії.
2. Розкрийте основні віхи історії створення теорії.

3. Висвітліть коло феноменів, для пояснення яких створювалася теорія.
4. Розкрийте основні розв'язувані теорією проблеми.
5. Висвітліть теоретичні передумови і вихідні припущення теорії.
6. Перерахуйте та проаналізуйте основні положення теорії.
7. Оцініть проблеми і перспективи розвитку теорії.
8. Дайте критичну оцінку теорії.

Завдання для слухачів. За матеріалами доповідачів складіть порівняльну таблицю психологічних шкіл за наступною схемою:

Назва теорії та автори	Емпірична основа	Базис (вихідні тлумачення ідеального об'єкта)	Логіка теорії	Основні твердження

Самостійна робота (8 год):

1. Рівні наукового пізнання: теорія і емпірія (за В.С. Стьопіним).
2. Теорія як модель реальності в психології.
3. Характеристики теорії і компоненти теорії.
4. Теоретичні та емпіричні методи психології.
5. Еволюція теорій як предмет спеціального вивчення.
6. Проблема критеріїв аналізу психологічних теорій.
7. Наукова теорія і її категоріальна основа.
8. Проблема верифікації і фальсифікації наукових теорій.
9. Проблеми евристичності, життєздатності, затребуваності і авторитетності наукових теорій.
10. Типи наукової раціональності і особливості сучасного постнекласичного теоретичного пізнання.

Література:

1. Аллахвердов В.М. Опыт теоретической психологии / В.М. Аллахвердов. - СПб.: Печатный двор, 1993. - 325 с.
2. Асмолов А.Г. Психология личности: принципы общепсихологического анализа / А.Г. Асмолов. – М.: Смысл, 2001. – 416 с.
3. Мазилов В.А., Слепко Ю.Н. Лоскутное одеяло теорий, или Теория всего была возможна, пока мы знали очень мало // Методология и история психологии. – 2011. – № 6. – С. 128-133.
4. Методология психологии: проблемы и перспективы / Ф. Е. Василюк [и др.] ; ред. В. П. Зинченко. - СПб. : Центр гуманитарных инициатив, 2013. - 528 с.

5. Петровский А.В. Теория и эмпирия.. Эволюция теорий как предмет специального изучения. Проблема анализа психологических теорий. Теория и ее категориальная основа// Теоретическая психология: учебное пособие / А. В. Петровский, М. Г. Ярошевский. – М.:Академия, 2007.
6. Степин В.С. История и философия науки. Общие проблемы: учебник /В.С. Степин. – М.: Академический проект: Трикста, 2012. – 432 с.

МОДУЛЬ II. ІСТОРИКО-НАУКОВА РЕКОНСТРУКЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВИХ ШКІЛ

Тема 4. Історико-науковий і методологічний аналіз, історико-наукова реконструкція діяльності наукових зарубіжних шкіл психології в XX - XXI століттях (2 год.)

Історичні витоки наукових шкіл сучасної психології: особливості наукової діяльності вчених у XVIII - XIX століттях. Філософська психологія XVIII в. Асоціативна психологія XIX в. Досягнення фізіології нервової системи та органів чуття. Еволюційна біологія та становлення областей генетичної психології. Емпірична психологія кінця XIX ст. : синтез філософської психології і психофізіології.

Перші школи і теорії психології як самостійної науки на рубежі XIX - XX століть. Структурна психологія в Німеччині (В. Вундт) і Америці (Е. Тітченер). Програма психології як об'єктивної науки І.М. Сеченова, її розвиток в працях І.П. Павлова. Психологія акта і її варіанти. Вюрцбургська школа. Функціоналізм в американській і європейській науці. Значення функціоналізму для становлення прикладної психології. Французька школа емпіричної психології. Успіхи психології 1900-х рр. і криза її методологічних основ. Теорії кризи.

Наукові школи періоду кризи (10-30-і роки XX ст.) та їхній подальший розвиток. Біхевіоризм Дж. Уотсона: поведінка як предмет психології. Напрямки поведінкової психології: об'єктивна психологія та рефлексологія В.М. Бехтерева; реактологія К.М. Корнілова. Порівняльний аналіз цих напрямків і біхевіоризму Дж. Уотсона.

Глибинна психологія і її розвиток. Психоаналіз З. Фрейда. Індивідуальна психологія А. Адлера. Аналітична психологія К. Юнга. Его-психологія. Дитячий психоаналіз. Напрямки неофрейдизму (К. Хорні, Е. Фромм, Г. Саллівен). Французький психоаналіз (Ж. Лакан).

Теорії і школи цілісної психології: персоналізм В. Штерна; Лейпцизька школа комплексних переживань; Берлінська школа гештальтпсихології, психологія поля К. Левіна; теорія цілісного організму К. Гольдштейна. Описова психологія В. Дільтея і розуміюча психологія Е. Шпрангера: гуманітарна методологія в розробці предмета і методів дослідження.

Психологічна концепція французької психологічної школи. Женевська школа генетичної психології: теорія інтелектуального розвитку Ж.Піаже.

Культурно-історична концепція Л.С. Виготського. Становлення і розвиток діяльнісного підходу в школах О.М. Леонтьєва і С.Л. Рубінштейна. Грузинська школа психології установки Д. Узнадзе.

Нові теорії та напрямки в психології 2-ї половини ХХ століття. Гуманістична психологія: основні принципи та проблеми особистісно-орієнтованого підходу К. Роджерса, теорія мотивації і самоактуалізації А. Маслоу. Екзистенційна психологія, її основні проблеми.

Новітні спрямування кінця ХХ - початку ХХІ ст. Позитивна психологія; феноменологічний підхід. Проблема якісних методів в психології. Інший напрямок і тенденції розвитку сучасної психологічної науки. Розвиток шкіл практичної психології.

Основні поняття: біхевіоризм, аналітична психологія, гуманістична психологія, описова психологія, культурно-історична концепція

Семінар (2 год.):

Інтерактивне заняття за темою «Історико-наукова реконструкція діяльності наукової зарубіжної школи»

Заняття проходить у формі міні-конференції. Між аспірантами розподіляються ролі доповідачів та слухачів, які отримують різні завдання.

Завдання для доповідачів. Виконайте опис і презентацію однієї з наукової зарубіжної школи, (з числа пов'язаних з темою Вашої дисертації), покажіть, що її діяльність відповідає таким ознакам, як:

- багаторічна наукова продуктивність, що характеризується як кількісними (кількість публікацій, посилань), так і якісними показниками (лідер і члени НШ є авторами фундаментальних наукових праць, членами редколегій провідних професійних журналів і збірників);
- широта проблемно-тематичного, географічного, хронологічного діапазонів функціонування НШ;
- збереження традицій і цінностей НШ на всіх етапах її становлення та розвитку, забезпечення спадкоємності в напрямих наукових досліджень, стилю наукової роботи;
- розвиток атмосфери творчості, новаторства, відкритості для наукових дискусій як у професійній пресі, так і в спілкуванні;
- об'єднання в НШ певного кола талановитих учених, постійне її поновлення обдарованими вихованцями – послідовниками лідера, здатними до самостійного пошуку;
- постійні комунікаційні зв'язки (горизонтальні і верти каліні) між учителем та учнями, рядовими членами школи;
- активна педагогічна діяльність (кількість здобувачів, аспірантів, докторантів, підручників, навчальних посібників, розробка нових курсів);

- офіційне визнання державою (науковою спільнотою) важливості наукових досліджень НШ (число академіків, док торів, кандидатів наук, професорів, доцентів, заслужених діячів і працівників).

Завдання для слухачів. За матеріалами доповідачів виявіть ідеали суспільства, соціально-політичну спрямованість та ідеологічну сутність психологічних ідей, які розвивають представлені наукові школи.

Самостійна робота (8 год:)

1. Біхевіоризм Дж. Уотсона: поведінка як предмет психології;
2. Школи глибинної психології: психоаналіз З. Фрейда, індивідуальна психологія А. Адлера, аналітична психологія К. Юнга;
3. Его-психологія;
4. Напрями неофрейдизма (К. Хорні, Е. Фромм, Г. Саллівен);
5. Психоаналіз в Україні;
6. Теорії і школи цілісної психології: персоналізм В. Штерна; Берлінська школа гештальтпсихології; психологія поля К. Левіна; теорія цілісного організму К. Гольдштейна ;
7. Описова психологія В. Дільтея і розуміюча психологія
8. Е. Шпрангера: гуманітарна методологія в розробці предмета і методів дослідження .
9. Психологічна концепція французької психологічної школи;
10. - Женевська школа генетичної психології: теорія інтелектуального розвитку Ж.Пиаже.

Література:

1. Жуков С. М., Жукова Т. В. Історія психології. – К.: Кондор, 2009. – 232 с.
2. Лихи Т. История современной психологии. – СПб.: Питер, 2003. – 448 с.
3. Маноха І.П., Роменець В.А. Історія психології ХХ століття: Навчальний посібник для ВНЗ. – К.: Либідь, 2003 – 990 с.
4. Марцинковская Т.Д. История психологии: Учеб пос. для студ. высш. учеб. зав. – М.: Издательский центр «Академия», 2009. –544 с.
5. Петровский А.В., Ярошевский М.Г. История и теория психологии. В 2-х т. – Ростов-на-Дону: Издательство «Феникс», 1996. Т.1 – 416 с., Т.2. – 416 с.
6. Роменець В.А. Історія психології ХІХ – початку ХХ століття. – К.: Вища школа, 1995. – 613 с.
7. Шульц Д.П., Шульц С.Э. История современной психологии. – СПб.: Изд-во «Евразия», 1998. – 528 с.

Тема 4. Історико-науковий і методологічний аналіз, історико-наукова реконструкція діяльності наукових вітчизняних шкіл психології в ХХ - ХХІ століттях (2 год.)

Концепція українського персоналізму А.Ш. Кульчицького. Структурний аналіз психічної цілісності і інтегративна зв'язок психічних функцій і явищ особистості. Характерологія як конкретне психологічне пізнання, передбачення і врахування здібностей і вчинків особистості. Риси характерології українського народу і фактори формування української психіки. Расові чинники формування української психіки. Історичні чинники формування української психіки.

Теорія особистості в працях Г.С. Костюка. Філософські та психологічні аспекти проблеми особистості. Особистість як «система систем» з притаманною їй психологічною структурою властивостей. Принцип розвитку як методологічна основа розуміння процесу становлення особистості .

В.А. Роменець: теоретичне історико-психологічне дослідження становлення категорії особистості в роботах видатних мислителів людства. Проблема особистості в історії світової психології з позиції культурологічного підходу і принципу вчинку.

М.І. Боришевській: теорія особистості в вимірах самосвідомості і духовності. Визначення особистості через її самосвідомість і духовність. Психологічна структура самосвідомості як основи особистості і провідною детермінантою її поведінки. Психологія самоконтролю та саморегуляції поведінки особистості учнів. Психологія самоактивності учнів у процесі виховання, самовиховання, самотворення власної особистості. Моральне, цивільне, національну свідомість і самосвідомість особистості. Соціально-психологічна сутність, виникнення та розвиток духовності особистості.

Концепція особистості в раціогуманістичній психології Г.О. Балла. Аналіз особистості як модусу культури і як інтегративної якості особи. Найважливіші особистісні орієнтири: свобода, надійність, стійкість, відповідальність. Діалогічні універсалії і узагальнена модель міжособистісного діалогу.

Стратегіальна теорія виховання творчої особистості в працях В.А. Моляко. Концептуальне визначення творчої особистості та шляхів її виховання. Стратегії та тактики в організації процесу творчої діяльності особистості. Психологічна безпека творчої особистості та її захист від різних загроз, зокрема, від дурості і заздрості. Соціальні та психологічні умови виявлення і виховання творчо обдарованої особистості.

Індивід і особистість в психологічній теорії часу Б.І. Цуканова. Відкриття власної одиниці переживання часу - «т-типу» - як ключового параметра часової організації психіки індивіда і особистості. Психогенетичний закон репродукції нащадків і типологічно визначені диспозиції народження індивідів і психічного розвитку особистостей в системі «батьки-діти». Циклоїдний характер динаміки становлення і життєдіяльності індивіда і особистості

Т.М. Титаренко: соціально-психологічна теорія особистісного життєконструювання. Соціально-психологічна природа особистості і процес життєконструювання. Життєвий світ і життєвий шлях особистості в координатах психологічного простору і часу. Життєва криза і життєвий вибір як джерела життєконструювання. Життєві домагання і завдання особистісного життєконструювання. Практики особистісного жінєконструювання

Семінар (2 год.):

Інтерактивне заняття за темою «Історико-наукова реконструкція діяльності наукової вітчизняної школи»

Заняття проходить у формі міні-конференції. Між аспірантами розподіляються ролі доповідачів та слухачів, які отримують різні завдання.

Завдання для доповідачів. Виконайте опис і презентацію однієї з наукової зарубіжної школи, (з числа пов'язаних з темою Вашої дисертації), покажіть, що її діяльність відповідає таким ознакам, як:

- багаторічна наукова продуктивність, що характеризується як кількісними (кількість публікацій, посилань), так і якісними показниками (лідер і члени НШ є авторами фундаментальних наукових праць, членами редколегій провідних професійних журналів і збірників);
- широта проблемно-тематичного, географічного, хронологічного діапазонів функціонування НШ;
- збереження традицій і цінностей НШ на всіх етапах її становлення та розвитку, забезпечення спадкоємності в напрямках наукових досліджень, стилю наукової роботи;
- розвиток атмосфери творчості, новаторства, відкритості для наукових дискусій як у професійній пресі, так і в спілкуванні;
- об'єднання в НШ певного кола талановитих учених, постійне її поповнення обдарованими вихованцями – послідовниками лідера, здатними до самостійного пошуку;
- постійні комунікаційні зв'язки (горизонтальні і вертикальні) між учителем та учнями, рядовими членами школи;
- активна педагогічна діяльність (кількість здобувачів, аспірантів, докторантів, підручників, навчальних посібників, розробка нових курсів);
- офіційне визнання державою (науковою спільнотою) важливості наукових досліджень НШ (число академіків, докт. торів, кандидатів наук, професорів, доцентів, заслужених діячів і працівників).

Завдання для слухачів. За матеріалами доповідачів виявіть ідеали суспільства, соціально-політичну спрямованість та ідеологічну сутність психологічних ідей, які розвивають представлені наукові школи.

Самостійна робота (8 год.):

1. Концепція українського персоналізму А. Ш. Кульчицького.
2. Теорія особистості в працях Г. С. Костюка.
3. В. А. Роменець: теоретичне історико-психологічне дослідження становлення категорії особистості в роботах видатних мислителів людства.
4. М. І. Боришевській: теорія особистості в вимірах самосвідомості і духовності
5. Концепція особистості в раціогуманістичній психології Г. О. Балла.
6. Стратегіальна теорія виховання творчої особистості в працях В. А. Моляко.
7. Індивід і особистість в психологічній теорії часу Б. І. Цуканова.
8. Т. М. Титаренко: соціально-психологічна теорія особистісного життєконструювання.

Література:

1. Балл Г.А., Мединцев В.А. Личность как модус культуры и как интегративное качество лица // Мир психологии. – 2010. – № 4. – С. 167 – 178.
2. Балл Г.А., Моляко В.А., Татенко В.А. Научное наследие Г.С.Костюка и основные направления деятельности НИИ психологии УССР // Психологическая наука: проблемы и перспективы: Доклады Всесоюз. конф., посвященной 90-летию со дня рождения Г.С.Костюка. – К., 1991. – Т. I.
3. Балл Г.О. Григорій Костюк – видатний психолог України // Освіта І управління. – 1999. – № – С. 218-224.
4. Балл Г.О. До визначення засад раціогуманістичного підходу в методології психологічної науки // Психологія і суспільство. – 2000. - № 2. – С. 74 – 90.
5. Балл Г.О. Наукова школа Г.С.Костюка: методологічні здобутки і настанови // Українська психологія: сучасний потенціал: Матеріали Четвертих Костюківських читань. – К., 1996. – Т. I.
6. Боришевський М.Й. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності: монографія / Мирослав Боришевський. – К.: Академвидав, 2010. – 416 с.
7. Боришевський М.Й. Особистість у вимірах самосвідомості: [монографія] / М.Й. Боришевський.– Суми: Видавничий будинок «Еллада», 2012. – 608 с. 12. Балл Г. Система принципів раціогуманізму // Психологія і суспільство. – 2011. – № 4. – С. 16 – 32.
8. Варій М.Й. Соціальна психіка нації / Наукова монографія.- Львів: Сполом, 2002.-184с.
9. Гусельцева М.С. Культурно-історичний підхід В.А. Роменця: ідея культури та ідеї в культурі / М.С. Гусельцева // Психологія і суспільство. – 2011. – № 2. – С. 92–105.

10. Данилюк І. Історія психології в Україні. – К.: Либідь, 2002. – 152 с.
11. Леник В. Керівник Українського психологічного інституту професор Олександр Кульчицький / Леник Володимир. Українці на чужині або репортажі з далеких доріг. – Львів: Червона калина, 1994. – С.289-291.
12. Моляко В. А. Психологическая система творческого тренинга «КАРУС». – К.: Знание, 1996. – 44 с.
13. Моляко В. О. Актуальні соціально–психологічні аспекти проблеми обдарованості // Обдарована дитина, № 1, № 2, № 3, 1998. – № 1: С. 3–5, № 2: С. 2–6, № 3: С. 2–5.
14. Моляко В. О. Проблема обдарованості: Нові етапи психологічних досліджень та їх практичної реалізації / Актуальні проблеми психології: Том 6. Обдарована особистість: Пошук, розвиток, допомога (Збірник наукових праць) / За заг. ред. С. Д. Максименка. – К.: BONA MENTE, 2002. – Вип. 3 (1 частина). – С. 11–15.
15. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці. – К.: Знання, 1989. – 48 с.
16. Рибалка В. В. Теории личности в отечественной философии, психологии и педагогике: пособие. — Житомир: Изд-во ЖГУ им. И. Франко, 2015. — 872 с.
17. Титаренко Т.М. Испытание кризисом. Одиссея преодоления / Т.М.Титаренко. – 2-е изд. М.: Когито-центр. – 2010.- 303с.
18. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності.- К.: Либідь, 2003. – 376 с.
19. Цуканов Б. И. Время в психике человека: Монография. – Одесса: Астропринт, 2000. – 220 с.
20. Цуканов Б. И. Качество «внутренних часов» и проблема интеллекта // Психологический журнал. – 1991. – Т. 12. – № 3. – С. 38-43.

IV. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення аспірантів із дисципліни «Ресурси дискурс-аналізу у політико-психологічному дослідженні» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності аспірантів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до зазначених видів й термінів контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 1 та табл. 2.

**Таблиця 1. Розрахунок рейтингових балів за видами
поточного (модульного) контролю**

№ з/п	Вид діяльності	Кількість рейтингових балів (к-ть x бал)
1.	Відвідування лекцій	2 x 5 = 10
2.	Робота на семінарському занятті	3 x 5 = 15
3.	Самостійна робота	3 x 5 = 15
4.	Модульна (підсумкова) контрольна робота	2 x 10 = 20
	Всього	60
	Підсумковий рейтинговий бал	
	Екзамен	40
	Всього	100

У процесі оцінювання навчальних досягнень аспірантів застосовуються такі методи:

- *методи усного контролю*: індивідуальне опитування, співбесіда;
- *методи письмового контролю*: письмове опитування.
- *методи самоконтролю*: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз;
- *методи взаємного та спільного контролю*.

Таблиця 2. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу з. можливими незначними недоліками
B	82 – 89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75 – 81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69 – 74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності.
E	60 – 68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35 – 59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання.
F	1 – 35 балів	Незадовільно з обов’язковим повторними вивчення курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни.

V. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- Словесні: лекція (традиційна, проблемна, лекція-прес-конференція) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.
- Практичні: вправи, робота з текстами.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота аспірантів, колективна робота аспірантів, виконання індивідуальних навчальних завдань.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

III. Інтерактивні методи навчання: дискусії; мозковий штурм навчальні кейси.

VI. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- опорні конспекти лекцій;
- навчальні посібники;
- робоча навчальна програма;
- методичні матеріали з підготовки до семінарських і практичних занять;
- засоби реалізації підсумкового контролю;
- технічні засоби;
- новітні інформаційно-комунікативні технології.

VII. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що є основним чинником відтворення психології та її розвитку в сучасних умовах?
2. Відповідь обґрунтуйте.
3. Чому видатний німецький фізик М. Борн стверджував, що «...наука стала невід'ємною та найбільш важливою частиною нашої цивілізації, а наукова діяльність безпосередньо впливає на розвиток цивілізації»?
4. Назвіть суб'єктів наукової діяльності в Україні та дайте їм характеристику.
5. Розкрийте сутність поняття «науковий колектив».
6. У чому полягає відмінність наукового колективу від інших типів колективів?
7. Назвіть базові принципи, за якими можна створити науковий колектив.
8. Яким вимогам повинен відповідати науковий колектив, щоб претендувати на звання наукової школи?
9. Дайте характеристику основним принципам організації роботи з людьми у науковому колективі.
10. Що таке конфлікт? Охарактеризуйте найбільш типові конфлікти у науковому колективі.
11. Назвіть основні умови високоефективної діяльності і збереження здоров'я працівників розумової праці з точки зору психофізіології.
12. Доведіть, що моральнісний аспект наукової діяльності є одним із важливих питань стратегії подальшого розвитку нашої цивілізації.

VIII. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Наукова школа як особливий вид наукової спільноти
2. Критерії, проблеми виділення і диференціації шкіл.
3. Переваги наукової школи як форми організації наукового життя.
4. Основні риси наукових шкіл залежно від використовуваної класифікації.
5. Роль дослідницької програми в становленні і розвитку наукової школи.
6. Логіка становлення, розвитку та розпаду наукових шкіл.
7. Фактори життєздатності наукових шкіл.
8. Значення особистості вченого - центру наукової школи.
9. Ціннісні орієнтації, світогляд, смисли і провідні життєві мотиви керівників шкіл.
10. Значення оппонентного кола для розвитку наукових шкіл.
11. Логіко-раціональний аспект діяльності наукової школи.
12. Особистісно-психологічний аспект діяльності наукової школи.
13. Соціально психологічний аспект діяльності наукової школи.
14. Основні характеристики вченого-лідера наукової школи.
15. Наукові теорії: поняття, рівні, функції, рівні, види.
16. Описова, пояснювальна, прогностична, комунікативна функції наукової теорії
17. Рівнева структура розвиненої наукової теорії.
18. Проблеми перевірки теорії.
19. Еволюція теорії.
20. Наукові школи в психології в історичному контексті.
21. Еволюція парадигм і наукових шкіл в психології.
22. Характеристика основних сучасних вітчизняних наукових шкіл.
23. Засновники наукових вітчизняних шкіл: історія психології в особах.
24. Психологічні теорії. Особливості психологічних теорій.
25. Структура психологічних теорій .
26. Принципи історико-наукового дослідження діяльності наукових шкіл.
27. Презентизм і антикварізм як відступ від принципу історизму.
28. Необхідність виявлення соціально-політичних спрямованості, ідеологічної сутності психологічних ідей (політична історія психології).
29. Загальні принципи історико-наукової реконструкції діяльності наукових шкіл в історії психології.
30. Методи історико-наукового пізнання наукових шкіл і теорій сучасної психології
31. Теорія як модель реальності в психології.
32. Характеристика теорії і компоненти теорії (за В.Н. Дружиніним).
33. Еволюція теорій як предмет спеціального вивчення.
34. Проблема критеріїв аналізу психологічних теорій.
35. Наукова теорія і її категоріальна основа.

36. Проблема верифікації і фальсифікації наукових теорій.
37. Проблеми евристичності, життєздатності, затребуваності і авторитетності наукових теорій.
38. Проблеми диференціації наукових теорій в сучасній психології.
39. Проблеми становлення наукових теорій в сучасній психології.
40. Парадигмальні установки і принципи наукових теорій в сучасній психології.
41. Критерії оцінювання психологічних теорій.
42. Психологічна теорія для практики. Особливості психотехнічних теорій.
43. Еволюція напрямів і шкіл, періоди кризи психологічної науки та їх відображення в області теорії і практики
44. Посилення ролі прикладної та практичної психології в сучасних напрямках психології
45. Тенденція до інтеграції психології з іншими науками і напрямками (акмеологія, геронтологія, психогенетика, психолінгвістика, крос-культурна психологія).

ІХ. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Аллахвердов В.М. Опыт теоретической психологии / В.М. Аллахвердов. - СПб.: Печатный двор, 1993. - 325 с.
2. Асмолов А.Г. Психология личности: принципы общепсихологического анализа / А.Г. Асмолов. – М.: Смысл, 2001. – 416 с.
3. Бернал Дж. Наука в истории общества / Дж. Бернал. – М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1966. – 735 с.
4. Демина Н. В. Мертоновская концепция этоса науки: в поисках социальной геометрии норм / Н. В. Демина // Этос науки. – М. : Academia, 2008. – С. 144–165.
5. Кун Т. Структура научных революций / Томас Кун; [пер. с англ. И. З. Налетова]. – М.: Прогресс, 1977. – 300 с. 3.
6. Лакатос И. История науки и ее рациональные реконструкции / И. Лакатос // Структура и развитие науки (Из Бостонских исследований по философии науки). – М. : Наука, 1978. – 487 с.
7. Лакатос И. Методология исследовательских программ / ИмреЛакатос; [пер. с англ. В. Н. Поруса, А.Л.Никифорова]. – М.: ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2003. – 380, [4] с
8. Лешкевич Т. Г. Философия науки: традиции и новации / Т. Г. Лешкевич. – М. : Приор, 2001. – 428 с.
9. Мазилев В.А., Слепко Ю.Н. Лоскутное одеяло теорий, или Теория всего была возможна, пока мы знали очень мало // Методология и история психологии. – 2011. – № 6. – С. 128-133.
- 10.Маркова Л. А. Наука, история и историография XIX-XX вв. (История науки в контексте культуры. Типы социального общения в науке) / Л. А. Маркова. – М. : Наука, 1987. – 270 с.
- 11.Огурцов А. П. Дисциплинарная структура науки: ее генезис и обоснование / А. П. Огурцов. – М. : Наука, 1988. – 255 с.
- 12.Огурцов А. П. Социальная история науки: две стратегии / А. П. Огурцов // Философия, наука, цивилизация. – М. : Логос, 1999. – С. 62–89.
- 13.Огурцов А. П. Социальная история науки: стратегии, направления, проблемы // Принципы историографии естествознания: XX век. – СПб. : Университетская книга, 2001. – 358 с.
- 14.Олейник А. Н. Научная коммуникация на стыке парадигм / А. Н. Олейник // Общественные науки и современность. – 2008. – №2. – С. 116-128.
- 15.Онопрієнко В. І. Наукове співтовариство: Вступ до соціології науки / В. І. Онопрієнко. – К. : ЦДПІН НАН України, 1998. – 98 с.
- 16.Степин В.С. История и философия науки. Общие проблемы: учебник /В.С. Степин. – М.: Академический проект: Трикта, 2012. – 432 с.

17. Умрихин В.В. Историко-методологические проблемы анализа научных школ в психологии / В.В. Умрихин // *Методология и история психологии.* - 2007. - Т. 2. - № 4. - С. 5-14.
18. Устенко О. Наукові школи як фундамент вищої освіти // *Психологія і суспільство.* - 2002. - № 3-4. - С. 11-19.
19. Фурман А .В. Засадничі умови виникнення наукових шкіл. // *Психологія і суспільство.* - 2014. - № 1. - С. 49-58.
20. Фурман А .В. Як розпізнати наукову школу // *Науковий світ.* — 2003. - № 5. - С. 14-16.
21. Холтон Дж. Тематический анализ науки / Дж. Холтон. – М. : Прогресс, 1981. – 384 с
22. Шашкова Л. О. Генеза науки: історико-науковий вимір проблеми / Л. О. Шашкова // *Філософські проблеми гуманітарних наук : Альманах.* – 2004. – № 1–2. – С. 50–60.
23. Шикун А.А. Научные школы в психологии / А.А. Шикун // *Прикладная психология и психоанализ.* - 2007. - № 1. - С. 87-91.

Додаткова література

1. Балл Г.А., Мединцев В.А. Личность как модус культуры и как интегративное качество лица // *Мир психологии.* – 2010. – № 4. – С. 167 – 178.
2. Балл Г.А., Моляко В.А., Татенко В.А. Научное наследие Г.С.Костюка и основные направления деятельности НИИ психологии УССР // *Психологическая наука: проблемы и перспективы: Доклады Всесоюз. конф., посвященной 90-летию со дня рождения Г.С.Костюка.* – К., 1991. – Т. I.
3. Балл Г.О. Григорій Костюк – видатний психолог України // *Освіта І управління.* – 1999. – № – С. 218-224.
4. Балл Г.О. До визначення засад раціогуманістичного підходу в методології психологічної науки // *Психологія і суспільство.* – 2000. - № 2. – С. 74 – 90.
5. Балл Г.О. Наукова школа Г.С.Костюка: методологічні здобутки і настанови // *Українська психологія: сучасний потенціал: Матеріали Четвертих Костюківських читань.* – К., 1996. – Т. I.
6. Боришевський М.Й. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності: монографія / Мирослав Боришевський. – К.: Академвидав, 2010. – 416 с.
7. Боришевський М.Й. Особистість у вимірах самосвідомості: [монографія] / М.Й. Боришевський.– Суми: Видавничий будинок «Еллада», 2012. – 608 с. 12. Балл Г. Система принципів раціогуманізму // *Психологія і суспільство.* – 2011. – № 4. – С. 16 – 32.
8. Варій М.Й. Соціальна психіка нації / Наукова монографія.- Львів: СПОЛОМ, 2002.-184с.

9. Гусельцева М.С. Культурно-історичний підхід В.А. Роменця: ідея культури та ідеї в культурі / М.С. Гусельцева // Психологія і суспільство. – 2011. – № 2. – С. 92–105.
10. Данилюк І. Історія психології в Україні. – К.: Либідь, 2002. – 152 с.
11. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология / В.Н. Дружинин. - СПб.: Питер, 2011. - 320 с.
12. Жуков С. М., Жукова Т. В. Історія психології. – К.: Кондор, 2009. – 232 с.
13. История и методология науки: Феномен специализированного познания / под ред. Б. И. Липского. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2004. – 438 с.
14. Леник В. Керівник Українського психологічного інституту професор Олександр Кульчицький / Леник Володимир. Українці на чужині або репортажі з далеких доріг. – Львів: Червона калина, 1994. – С.289-291.
15. Лихи Т. История современной психологии. – СПб.: Питер, 2003. – 448 с.
16. Маноха І.П., Роменець В.А. Історія психології ХХ століття: Навчальний посібник для ВНЗ. – К.: Либідь, 2003 – 990 с.
17. Марцинковская Т.Д. История психологии: Учеб. пос. для студ. высш. учеб. зав. – М.: Издательский центр «Академия», 2009. – 544 с.
18. Методология психологии: проблемы и перспективы / Ф. Е. Василюк [и др.] ; ред. В. П. Зинченко. - СПб. : Центр гуманитарных инициатив, 2013. - 528 с.
19. Моляко В. А. Психологическая система творческого тренинга «КАРУС». – К.: Знание, 1996. – 44 с.
20. Моляко В. О. Актуальні соціально–психологічні аспекти проблеми обдарованості // Обдарована дитина, № 1, № 2, № 3, 1998. – № 1: С. 3–5, № 2: С. 2–6, № 3: С. 2–5.
21. Моляко В. О. Проблема обдарованості: Нові етапи психологічних досліджень та їх практичної реалізації / Актуальні проблеми психології: Том 6. Обдарована особистість: Пошук, розвиток, допомога (Збірник наукових праць) / За заг. ред. С. Д. Максименка. – К.: BONA MENTE, 2002. – Вип. 3 (1 частина). – С. 11–15.
22. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці. – К.: Знання, 1989. – 48 с.
23. Надвинична Т. Розвиток наукових шкіл як суспільна проблема// Психологія і суспільство. – 2003. - №3. – С.114-122.
24. Петровский А.В. Теория и эмпирия.. Эволюция теорий как предмет специального изучения. Проблема анализа психологических теорий. Теория и ее категориальная основа// Теоретическая психология: учебное пособие / А. В. Петровский, М. Г. Ярошевский. – М.: Академия, 2007.

- 25.Петровский А.В., Ярошевский М.Г. История и теория психологии. В 2-х т. – Ростов-на-Дону: Издательство «Феникс», 1996. Т.1 – 416 с., Т.2. – 416 с.
- 26.Полани М. Личностное знание. На пути к посткритической философии / М. Полани. – М. : Прогресс, 1985. – 344 с.
- 27.Поппер К. Логика и рост научного знания. Избранные работы / К. Поппер. – М. : Прогресс, 1983. – 606 с.
- 28.Рибалка В. В. Теории личности в отечественной философии, психологии и педагогике : пособие. — Житомир : Изд-во ЖГУ им. И. Франко, 2015. — 872 с.
- 29.Роменець В.А. Історія психології ХІХ – початку ХХ століття. – К.: Вища школа, 1995. – 613 с.
- 30.Семенюк Е.П. Філософія сучасної науки і техніки: [Підручник для студ. вищих навч. закл.]. / Е.П. Семенюк, В.П. Мельник. – Л.: Світ, 2006. – 152с.
- 31.Титаренко Т.М. Испытание кризисом. Одиссея преодоления / Т.М.Титаренко. – 2-е изд. М.: Когито-центр. – 2010.- 303с.
- 32.Титаренко Т.М.Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності.- К.: Либідь, 2003. – 376 с.
- 33.Цуканов Б. И. Время в психике человека: Монография. – Одесса: Астропринт, 2000. – 220 с.
- 34.Цуканов Б. И. Качество «внутренних часов» и проблема интеллекта // Психологический журнал. – 1991. – Т. 12. – № 3. – С. 38-43.
- 35.Шульц Д.П., Шульц С.Э. История современной психологии. – СПб.: Изд-во «Евразия», 1998. – 528 с.

Електронні ресурси:

1. Портал психологічних видань изданий Psyjournals. – URL: <http://psyjournals.ru>.
2. Психология. Журнал Высшей школы экономики. – URL: <http://psy-journal.hse.ru/about>
3. Психологи. – URL: <http://www.wday.ru/psychologies/dosye/74/>
4. Экзистенциальная и гуманистическая психология. – URL: <http://hpsy.ru/>
5. Электронная библиотека. – URL: <http://www.koob.ru/>
6. Электронная библиотека. – URL: <http://www.twirpx.com/files/>
7. Электронная гуманитарная библиотека. – URL: <http://www.gumfak.ru>.
8. Библиотека Гумер – гуманітарні науки. – URL: <http://www.gumer.info/>